VARIAȚIA LINGVISTICĂ DIN PERSPECTIVA INFORMATIZĂRII ATLASELOR REGIONALE ROMÂNEŞTI

Stelian DUMISTRĂCEL, Doina HREAPCĂ
(Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Iaşi)

Colegului şi prietenului Vasile Frățilă, un model, în cercetările sale de dialectologie şi de toponimie, pentru punerea în valoare a tezaurului din atlasele lingvistice româneşti.

1. Față de o oarecare scădere a interesului atât pentru dialectologie (la noi, mai ales în plan didactic, cu referire la învățământul superior), cât şi pentru cartografia lingvistică, o revigorare semnificativă a acestor domenii s-a produs în ultimul deceniu al secolului trecut, prin impunerea, treptată, a informatizării. De la execuția grafică relativ simplă a hărților cu ajutorul calculatorului (utilizat pentru generarea simbolurilor şi numai parțial pentru reproducerea transcrierii fonetice a răspunsurilor obținute în anchetele dialectale), s-a ajuns, însă, destul de repede la abordări de performanță.

Trecând peste inițiative recente şi de altă perspectivă, cum ar fi proiectul de realizare a unui atlas multimedia ce are ca obiectiv prezentarea variației prozodice în idiomurile romanice (AMPER), în lucru la Centrul de Dialectologie al Universității Stendhal — Grenoble 3 (coordonat de Michel Contini şi Antonio Romano), avem în vedere, în primul rând, ideea lansată şi argumentată, între anii 1978 — 1989, de Hans Goebl şi Roland Bauer, de la Universitatea din Salzburg, de proiectare a înseşi anchetei din perspectivă informatizată, prin constituirea

BDD-V1883 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

băncii de date electronice în corelație cu banca de date sonore, aspirând la realizarea a ceea ce se numeşte un „atlas lingvistic sonor“, cum este cel intitulat *L'Atlante linguistico del ladino centrale e dialetti limitrofi*, viziune ce s-a întâlnit cu interese, în parte asemănătoare, ale echipelor de dialectologi din Italia, care, în epocă, se aflau în faza de începere a unor lucrări de geografie lingvistică (atlasele Siciliei, Toscanei, Corsicii etc.)[1].

Astfel, a fost depăşită o fază intermediară, aceea a utilizării simple a «ploterului», considerat în anii '80 o adevărată revoluție în ceea ce priveşte înscrierea pe hărțile atlaselor a figurilor-simboluri stabilite pentru reprezentarea diferitelor fenomene lingvistice. Dar folosirea periferícului de la minicalculator pe acest teren a constituit un veritabil progres dacă ne raportăm la etapa de pionierat în cartografierea lingvistică, pentru care trebuie citat, în primul rând, celebrul atlas al graiurilor germane, probabil întâiul cu hărți numite ulterior „figurativ-simbolice“: figurile şi semnele convenționale au fost desenate manual pentru tipar de G. Wenker (1881), practică prezentă şi la continuatorul său, F. Wrede (1926), şi chiar în epoca lui W. Mitzka şi B. Martin (1939).

2. Mai întâi, trebuie ținut seama, însă, de faptul că, spre deosebire de un alt «cap de serie», *Atlas linguistique de la France*, al lui J. Gilliéron şi E. Edmont (1902 — 1910), cu numai 639 de puncte de anchetă (de pe teritoriul Franței, dar şi al zonelor francofone limitrofe, Belgia, Elveția romandă, Piemont), pe hărțile căruia s-a notat transcrierea fonetică a răspunsurilor subiecților, numărul localităților anchetate, prin corespondență, pentru graiurile germane a crescut, treptat, de la 30.000 la peste 50.000. Repartizate, în timp, pe trei foi succesive, s-a ajuns, în faza *Deutscher Wortatlas*, sub patronajul lui W. Mitzka şi L. E. Schmitt, la publicarea hărților pe o singură pagină, restrângere ce presupune o proiecție grafică destul de complexă: careuri, în care sunt doar semnalate punctele anchetate şi sunt înscrise semne convenționale/figuri geometrice pentru indicarea rezultatelor. Dacă ținem seama de multitudinea deosebirilor fonetice şi lexicale dintre graiurile vorbite pe un spațiu geografic imens (rețeaua de puncte cuprinde şi zone din Luxemburg, Austria, Cehoslovacia, Lichtenstein şi Elveția[2]), este evident că altă posibilitate de reprezentare nu putea exista, iar, pe

[1] Informații generale în vol. *Atlanti linguistici italiani e romanzi. Esperienze a confronto* (abrev. *Atlanti*), a cura di Giovanni Rufino, Palermo, 1992, *passim*.

[2] Pentru o prezentare detaliată a atlasului în discuție, cf. Sever Pop, *La Dialectologie. Aperçu historique et méthodes d'enquêtes linguistiques. Seconde partie, Dialectologie non romane*, Louvain–Gembloux, Imprimierie J. Duclot, 1950, p. 741–752.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

de altă parte, nu este de mirare că în legenda unei singure hărți pot apărea sute de simboluri. De exemplu, aceea a hărții cu nr. 1 din vol. XIX, intitulată „Eigelb“ (cu un spațiu tipărit de 60/55 cm) cuprinde nu mai puțin de 335 de figuri geometrice şi simboluri grafice, în afara transcrierii literarizate, pe hartă, a unor cuvinte propriu-zise [3].

Amintind faptul că tot la reprezentări figurative au recurs şi autorii primelor atlase lingvistice româneşti, Gustav Weigand (*Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*, 1909) şi I.-A. Candrea (*Atlasul lingvistic al Banatului*, realizat prin anchete desfăşurate între anii 1904 şi 1924, rămas în manuscris), şi că acelaşi procedeu a fost folosit în volumele din varianta cu hărți „colorate“ din ALR I şi ALR II[4], trebuie să constatăm că, în esență, metoda Wenker este prezentă, cu mijloace tehnice diferite, până astăzi, în redactarea şi tipărirea tuturor atlaselor (mai ales plurilingve) ale căror rețele cuprind puncte de anchetă numeroase, cum sunt *Atlas linguarum Europae* (ALE) sau *Atlas linguistique roman* (ALiR). Astfel, legenda hărții nr. 9, „Taureau“, din ALiR, cu o rețea de 1036 de puncte, cuprinde 37 de simboluri figurative, pentru 17 tipuri etimologice şi formații lexicale din toate limbile romanice[5]. Dar procedeul, în fond economic, a fost preluat şi de atlase a căror rețea de puncte este, prin comparație, mai puțin bogată: de la publicarea de hărți cu transcrierea fonetică integrală a rezultatelor anchetei, a trecut la prezentarea acestora prin simboluri şi atlasul graiurilor din Moldova de la est de Prut, pe un tip de hartă pe care însuşi coordonatorul noii serii o consideră ca având „caracter interpretativ“[6] (în timp ce alte atlase regionale renunță la astfel de hărți; cf. § 8).

Modalitatea de a face cunoscute, în întregime, rezultatele anchetei în atlasele de tipul ALRR. Bas. este, în principiu, publicarea răspunsurilor (inclusiv a explicațiilor informatorilor şi a observațiilor anchetatorilor) pe pagina situată față în față cu harta, în text compact şi în ordinea crescătoare a cifrelor corespunzătoare punctelor cartografice. In unele cazuri (dar destul de frecvent)

[3] Cf. *Deutscher Wortatlas*, von Walther Mitzka und Ludwig Erich Schmitt, Band 19, redigiert von Reiner Hildebrandt, Giessen, Wilhelm Schmitz Verlag, 1972.
[4] Vezi şi recenta prezentare de ansamblu a *Atlaselor lingvistice româneşti*, realizată de Vasile Frățilă, în vol. *Studii lingvistice*, Timişoara, Editura Excelsior, 1999, p. 36-86.
[5] *Atlas linguistique roman*, sous la rédaction de Gaston Tuaillon, Michel Contini et alii, Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, vol. I, 1996.
[6] *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, Nordul Bucovinei, Transnistria* (abrev. ALRR. Bas.), de Vasile Pavel et alii, Chişinău, Firma Editorial-Poligrafică „Tipografia Centrală“, vol. IV, 2003, p. 7.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

acelaşi răspuns, în transcriere fonetică, este notat pentru mai multe puncte de anchetă, începând cu două, dar se poate ajunge până la 182, cum se prezintă lucrurile în cazul termenului „scoabă“ (în comentariul de la p. 214 din ALRR. Bas., vol. I), a cărui transcriere fonetică (cu *o* semivocalic în diftong şi cu *-î*) „acoperă“ cel puțin încă două variante de pronunție (recuperabile după legenda hărții: cu *u* semivocalic sau cu *o* deschis pentru diftongul contras, având aceeaşi finală), în conformitate cu precizarea coordonatorului că reproducerea transcrierii este dată „într-o formă generalizatoare“[7]. În pofida faptului că, în acest *Atlas*, variații (minime) de pronunție sunt notate aşadar şi în explicarea simbolurilor, nu poate fi exclusă temerea că prin atare viziune redacțională se diminuează informațiile cu privire la trăsăturile fonetice ale graiurilor, dar şi cu privire la eventuale componente suprasegmentale, de vreme ce, în „comentariu“, există tentația reducerii enunțurilor, mai lungi sau mai scurte, în care apar cuvintele — răspuns; or, în atlasele de tip „clasic“, astfel de contexte sunt redate în notele de pe marginea hărților.

Dacă, în cazul atlaselor plurilingve (cu preocupări preponderent etimologic–lexicale), peste deficiențe cum sunt cele la care ne-am referit imediat anterior, privind informațiile „tipizate“, este mai uşor de trecut, situația se impune apreciată după alte criterii atunci când avem în vedere atlasele naționale, dar, mai ales, cele regionale, care au ca principal obiectiv tocmai cunoaşterea aprofundată a variației diatopice pe arii mai mult sau mai puțin limitate, insuficient evidențiată în primele, a căror rețea de puncte este, în mod obişnuit, mai redusă.

3. Din această perspectivă, sunt greu de apreciat la adevărata valoare inițiativa şi prestația redactorilor seriei informatizate a *Atlasului lingvistic italian*[8], în care, pe două pagini plasate față în față (prima, pentru jumătatea de nord a Peninsulei, iar cea de a doua pentru partea de sud, inclusiv Sicilia şi Sardinia), pe un spațiu tipografic de 60/80 cm pe fiecare pagină, se publică integral, în transcriere fonetică pe bază de fonturi, aşadar prin tehnoredactare asistată de calculator, răspunsurile pentru un număr de 1065 de puncte anchetate. În plus, în coloane plasate pe spațiile albe de pe margine, cuvintelor/sintagmelor ce apar pe hărți li se adaugă (după caz) variații fonetice sau lexicale, precizări

[7] ALRR. Bas., vol. I, Chişinău, „Ştiința“, 1993, *Principii de cartografiere*, p. 12.
[8] *Atlante linguistico italiano*…, redatto da L. Massobrio, G. Ronco et alii, Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato; vol. I, 1995; vol. II, 1996; vol. III, 1997.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

privind formularea întrebărilor sau obținerea răspunsurilor, detalii privind realiile denumite etc. Este, cel puțin după cunoştințele noastre, cel mai fericit mod în care a fost pusă în valoare, până acum, informatizarea din perspectiva cartografiei lingvistice de tradiție „clasică". Ținem să subliniem un singur efect, deosebit de favorabil, al acestei tehnici: punând la contribuție baza de date, pentru transcrierea fonetică a răspunsurilor informatorilor din fiecare punct de anchetă a putut fi extras întreg inventarul de litere cu semne diacritice utilizat, lista respectivă fiind, de altfel, prezentată în unul din cele două volume introductive ale seriei, subintitulate *Verbali delle inchieste*, în paragraful *Segni e suoni*; de exemplu, pentru unul din punctele anchetate (927), această listă cuprinde nu mai puțin de 73 de astfel de „semne"[9]; de regulă, sistematizarea cuprinde clasele vocale (accentuate şi neaccentuate), semivocale, diftongi, triftongi, consoane (oclusive, lichide, nazale, fricative, africate) şi chiar grupuri de consoane specifice. Avem, la acest nivel, repere pentru o caracterizare esențială a trăsăturilor specifice fiecărui grai, o adevărată „ofertă" pentru o evaluare punctuală, respectiv pentru una comparativă, operații care, cu mijloacele anterioare informatizării, i-ar impune cercetătorului un timp îndelungat şi un considerabil efort.

Din astfel de motive, *Atlasul lingvistic italian* a constituit „provocarea" şi, în parte, a servit ca model general atunci când s-a hotărât trecerea la redactarea hărților (de diferite tipuri) şi a textelor sinteză de tip „material necartografiat" din volumul al III-lea al *Noului Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova şi Bucovina*[10] (abrev. NALR-Mold. Bucov.), ca şi la publicarea acestuia utilizând resursele tehnoredactării asistate de calculator. Opțiunea noastră şi posibilitatea punerii ei în practică s-au conturat în urma interesului manifestat pentru această preocupare de un grup de cercetători de la Institutul de Informatică Teoretică al Filialei Iaşi al Academiei Române[11].

Pe de altă parte, am avut şi un alt motiv de apropiere de *Atlasul* italian, şi anume punctul de plecare comun: ca şi în cazul acestuia, materialul lingvistic a fost cules anterior, după metoda „clasică" (pentru NALR-Mold. Bucov., cu

[9] *Atlante linguistico italiano*, tomo II, *Verbali delle inchieste*…, a cura di L. Massobrio, G. Ronco et alii, Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, 1995, p. 928.

[10] Redactat de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion Florea, Ion Nuță şi Adrian Turculeț, în colaborare cu Doina Hreapcă, Luminița Botoşineanu, Florin Olariu şi Veronica Olariu.

[11] Printre care, în primul rând, Vasile Apopei şi Silviu Bejinariu, sub conducerea prof. Horia N. Teodorescu, membru corespondent al Academiei Române.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

câteva decenii în urmă); astfel, trecerea la noua metodologie de redactare şi de publicare a însemnat, pentru lingvişti, mai întâi, un nou sistem de prelucrare a răspunsurilor şi, în al doilea rând, definirea, pentru informaticieni, a obiectivelor privind generarea fonturilor, a exigenţelor în vederea constituirii băncii generale de date, a proiectării modulului pentru generarea hărţilor de diferite tipuri şi pentru editarea acestora şi a planşelor cu texte de tip material necartografiat, a modulului pentru consultarea variantei electronice a atlasului etc. Toate aceste aspecte, cu deschidere epistemologică şi cu implicaţii tehnice, au fost făcute publice prin comunicări şi tipărituri, sub semnătura principalilor colaboratori la realizarea lucrărilor din etapele respective[12].

4. Revigorarea în materie de cartografie lingvistică produsă de informatizare avea să conducă însă şi spre noi deschideri. Dincolo de preocupările din fazele de elaborare, reprezentare şi publicare, de un interes deosebit se bucură, în lumea specialiştilor, perspectiva asigurării posibilităţii de a utiliza baza de date a unui atlas pentru analiza calitativă pe diverse planuri, un aspect la care ne referim pornind, mai ales, de la un studiu, remarcabil, cu privire la problematica şi perspectivele informatizării datelor de geografie lingvistică, semnat de Antonino Pennisi[13].

Pe fondul respingerii prejudecăţii de a considera calculatorul drept un simplu instrument de tehnoredactare elementară şi de reproducere a textului, pe un prim plan al preocupărilor specialiştilor se află, aşadar, depăşirea potenţelor de organizare şi de reprezentare, în vederea proiectării unui atlas instrument de complementaritate între o geografie lingvistică având drept scop numai descrierea varietăţii diatopice din perspectiva istoriei limbii şi una cu deschidere interdisciplinară, cu referire la variaţia diastratică şi diafazică, pentru a cunoaşte vorbirea, reflectarea a diferite aspecte ale procesului comunicării. Se consideră că dialectologia, atât de importantă pentru investigaţiile pe terenul socio- şi al

[12] Vezi, în special, Ion A. Florea, Vasile Apopei, Florin-Teodor Olariu, Silviu Bejinariu, *Editarea asistată de calculator a atlaselor lingvistice şi a textelor dialectale*, în *Identitatea limbii şi literaturii române în perspectiva globalizării*, Iaşi, Editura Trinitas, 2002, p. 211-231, şi Florin-Teodor Olariu, Vasile Apopei, Silviu Bejinariu, *Noi contribuţii la informatizarea editării atlaselor lingvistice româneşti regionale*, în *Limba şi literatura română în spaţiul etnocultural dacoromânesc şi în diaspora*, Iaşi, Editura Trinitas, 2003, p. 214-224. Aspecte particulare au fost abordate, de asemenea, în articole publicate de unii dintre aceşti autori în mai multe reviste din domeniul informaticii din străinătate (bibliografia completă va fi dată la publicarea vol. al III-lea din NALR-Mold. Bucov.).

[13] *L'informatizzazione dei dati geolinguistici: problematiche e prospettive*, în *Atlanti*, p. 119–156.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

psiholingvisticii, poate deveni o disciplină integrală dacă, prin atlase, ia în considerație toate modalitățile de manifestare a variației lingvistice.

În astfel de evaluări şi de aspirații, putem descifra şi critici, unele oarecum tardive, la adresa lucrărilor din prima generație a atlaselor lingvistice naționale, a căror viziune de ansamblu a fost net depăşită, în fond, în faza atlaselor regionale, în primul rând din Franța. Dar procesul de diversificare a obiectivelor anchetei dialectale începuse cel puțin prin concepția de la baza *Atlasului lingvistic şi etnografic al Italiei şi al Elveției meridionale*, al lui Karl Jaberg şi Jakob Jud, preocupați să prezinte un număr sporit de repere pentru analiza materialului înregistrat pe hărți (aspect asupra căruia nu putem stărui); evaluarea are în vedere, în primul rând, deja citatul *Atlas linguistique de la France*, în a cărui listă de *Signes et abréviations* figurează doar notațiile (v) pentru a indica termenii învechiți şi (gr) pentru termenii „grosieri“[14].

5. Viziunea şi experiența de lucru Jaberg-Jud au fost preluate în România de Sextil Puşcariu, promotorul realizării primei serii a *Atlasului lingvistic român*, şi de Sever Pop şi Emil Petrovici, autorii volumelor din secțiunile ALR I şi ALR II.

În listele de „abreviațiuni“, anexe la sistemul de „transcriere fonetică“ utilizat de cei doi anchetatori, liste reluate pe planşe volante ce însoțesc volumele tipărite, sunt cuprinse mai multe simboluri ce semnalează faptul că au fost preconizate (şi înregistrate) observații asupra variației diacronice: [B] „aşa zic bătrânii“ şi [T] „aşa zic tinerii“, cu extrapolarea (la Emil Petrovici) [R], care indică o „formă recentă“ şi, prin opoziție, [V] o „formă veche“. A fost urmărită şi variația diafazică, eventual şi cea diastratică: [!] notează că „întrebarea l-a făcut pe informator să râdă“, respectiv că un termen sau o frază au provocat „ilaritate la cei prezenți“, iar [F] înseamnă „aşa zic femeile“ (fără să se insiste asupra eventualelor trăsături specifice ale vorbirii bărbaților). Un număr de trei semne, [ε] „informatorul a ezitat“, [κ] răspuns „corectat“, [σ] cuvânt (sau pronunție) „sugerat(ă)“ de anchetator, notează, în principiu, situații privind disponibilitatea vocabularului (sau oscilații în ceea ce priveşte pronunția), dar primul şi ultimul pot fi interpretate şi sub aspectul unei variații de registru al vorbirii, neprecizată, dar, adesea, detectabilă. În plus, diferențele prin „cronologie“, ca şi în funcție de

[14] *Atlas Linguistique de la France. Notice servant à l'intelligence des cartes*, Ristampa anastatica dell'edizione di Paris, 1902, Bologna, Forni Editore, 1968, p. 18.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

criteriile vârstă şi sex, pot fi convertite, potrivit nuanţelor din enunţul răspunsului, în trăsături cu valoare de variaţie diastratică sau diafazică.

Şi alte simboluri prezente în listele mai sus citate, cu mai puţine resurse de valorificare din perspectiva variaţiei, sunt destinate să ofere informaţii privind disponibilitatea vocabularului, în general, sau competenţa idiomatică/expresivă a subiecţilor[15]: ?, cu semnificaţia „subiectul n-a ştiut să răspundă“, # „informatorul a declarat că nu se zice“ (în lista ALR II s.n. şi NALR: „... informatorul a declarat că nu există termenul întrebat“; în cazul întrebărilor indirecte, semnul apare adesea, pe hărţi din volumele NALR, după ?, [σ], sau [D], atunci când anchetatorul a fost pus în situaţia de a propune el însuşi, direct, un termen sau un fonetism), [?] „anchetatorul se îndoieşte de exactitatea răspunsului înregistrat“.

Alte semne-simboluri se referă la situaţia „realiilor“: ∞ „pus în locul sau înaintea unui răspuns arată că obiectul /sau obiceiul/ întrebat nu există în localitate“, respectiv la desfăşurarea anchetei: ─ (= linie de pauză) „în locul răspunsului arată că nu s-a pus întrebarea“; [*], [**], [***] indică răspunsul unui prim, unui al doilea, respectiv unui al treilea informator ocazional.

Toate aceste semne-simboluri apar pe hărţile lingvistice, respectiv în notele de sub II de pe marginea hărţii, completând răspunsurile transcrise pe hărţi, şi, de asemenea, în textele redactate sub formă de material necartografiat (MN). În aceleaşi situaţii, referindu-ne la NALR, apare şi simbolul [D] (ce poate fi urmat de un termen, de un fonetism, de o formă gramaticală sau de #; vezi şi *supra*), notând faptul că anchetatorul a pus întrebarea pronunţând el însuşi cuvântul urmărit prin chestionar.

Acest simbol, absent în listele de „abreviaţiuni“ invocate mai sus, reprezintă translarea tacită în redactări a uneia dintre majusculele prin care, în textul (dactilografiat, respectiv manuscris al) chestionarelor folosite de Sever Pop şi Emil Petrovici, se specifica „procedeul interogării“; aşadar: D = „întrebare directă“; I = „întrebare indirectă“; G = „întrebare prin gest“[16]. In nota I de sub

[15] Consemnăm formulări „tipizate“, ale explicaţiilor general acceptate, întrucât, de la anchete sau de la valoarea glosată în listele de semne la redactarea hărţilor, se pot constata diverse fluctuaţii; o adevărată micromonografie de profil a realizat I. Mării pentru *Semnul #* în *ALR*; cf. *Contribuţii la lingvistica limbii române*, Cluj-Napoca, Clusium, 2004, p. 123 –130.

[16] Cf. I [on] M [ării], *Cuvânt înainte* la *Chestionarul Atlasului lingvistic român II*, elaborat, în cadrul Muzeului Limbii Române, sub conducerea lui Sextil Puşcariu, de Emil Petrovici, şi editat, în cadrul Institutului de Lingvistică şi Istorie Literară [al Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române] de Doina Grecu, I. Mării, Rodica Orza, S. Vlad; coordonator: I. Mării, Cluj-Napoca, 1988, p. XI; vezi, în aceeaşi redactare, şi *Chestionarul Atlasului lingvistic român I*, Cluj, 1989, p. X.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

titlul hărților (și al textelor MN), atât în volumele din secțiunile ALR I și ALR II, cât și în volumele din seria NALR/ALRR, principalele modalități de formulare a întrebării sunt precizate printr-un enunț explicit, de tipul „Întrebare indirectă / directă“ („… pusă astfel:…“ la Sever Pop; „am întrebat“, „întrebam“ + textul întrebării, la Emil Petrovici). Pe hărțile din ALR I și ALR II, formularea tip de mai sus este uneori completată, după caz, cu precizarea „și prin gest“, însoțită de explicații cum ar fi „cu degetul arătător am indicat…“, „cu degetul mâinii drepte am arătat…“ etc., dar, frecvent, se menționează doar „întrebare prin gest“. Paralel, apar și alte explicații, de tipul „am imitat…“, „imitam…“.

În Chestionarul NALR s-a produs o regularizare a notificărilor de acest tip, prin folosirea unor abrevieri, respectiv a unui cuvânt, scrise în paranteze, majoritatea cu majusculă: (INDIC.), (IMIT.) [pentru obținerea unor verbe de tipul „tușesc“, „strănut“, „râgâi“], (Fig.) [trimiterea este la ilustrațiile din Chestionar] și (GEST). Reproduse în nota I de sub titlul hărților și al textelor de tip MN, aceste formule, din perspectiva lecturii variantei pe suport electronic a *Atlasului*, pot avea aceeași valoare ca și simbolurile enumerate în paragrafele precedente.

Continuatoare a numeroase tehnici din ALR, seria NALR / ALRR a preluat toate simbolurile din primul atlas. În plus, în lista de semne de la NALR-Mold. Bucov., am introdus un nou simbol, [ρ], cu semnificația „anchetatorul a revenit asupra întrebării“.

Există, de altfel, noțiuni ale căror denumiri au, după terminologia utilizată de unii specialiști, o adevărată „vocație variațională“, ce poate fi de diferite tipuri; frecvent apar observații, de factură empirică, privind variația diatopică: lexic sesizat ca dialectal sau regional (de exemplu, în Moldova, folosirea termenului *curechi*, față de *varză*, cel de al doilea fiind și literar; fonetisme din categoria celor sesizate de vorbitori), dar și răspunsuri ce provoacă adesea comentarii, directe sau indirecte, privind variația diastratică și diafazică (numele organelor corpului omenesc, nume de boli), prin indicarea categoriilor de vorbitori ce folosesc anumiți termeni, respectiv în vorbirea cărora apar anumite fonetisme, sau chiar în care anume registru al vorbirii (public formal, public informal, familiar) apar asemenea diferențieri, proiectate și la nivelul competenței expresive.

6. Frecvența, în unele cazuri, a unor asemenea observații a condus spre redactarea, mai ales în vol. I din NALR-Mold. Bucov., a câtorva hărți

BDD-V1883 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

interpretative dedicate considerațiilor empirice ale subiecților privind variația diastratică (dar având, implicit, conotație diafazică), la care trimitem pentru a sublinia importanța şi posibilitățile cartografierii interpretative. Astfel, *vătămătură* este, pentru mulți subiecți, un termen „vechi“ sau aparține vorbirii „bătrânilor“, dar, în acelaşi timp, el caracterizează vorbirea „țăranilor“ şi apare în „limbajul babelor“ (descântătoare), pe când *hernie* este însoțit de comentarii de tipul „pe doctorie“, „doctorii zic aşa“, „pe [după] carte“ etc.[17]. Tot aşa, s-a observat că, față de *rărunchi*, termen regional dacoromânesc nordic, apreciat ca „vechi“ sau din vocabularul celor „bătrâni“, respectiv pentru a denumi acelaşi organ la animale, *rinichi*, denumire recentă, se foloseşte mai rar, numeşte de obicei organul din corpul omului şi este utilizată de „doctori“ sau a apărut în vorbire în urma contactelor cu mediul sanitar: „se spune cam de prin 1920; au venit oamenii din război cu vorba asta“ (*ibidem*, h. LVII, p. 171); vezi şi în vol. II, h. CVIII, p. 113, cu privire la diferența dintre *oală*, *olan* şi *țiglă*: termenii din primul grup, uzuali, sunt „vechi“, pe când *țiglă*, folosit mai rar, poate fi recunoscut de un subiect chiar ca aparținând limbii standard, intrat în circulație printr-un „canal“ specific (aşa „scrie în factură, la fabrică“).

Nu lipsesc nici fine observații privind concurența stilistică dintre cuvinte din fondul vechi al limbii; indiferent de valoarea semantică de bază a celor doi termeni, *orb* şi *chior* se folosesc, adesea, paralel, pentru a denumi o persoană care nu vede (deloc), dar cuvântul împrumutat din limba turcă nu a suferit numai o mutație semantică; astfel, dacă *orb* este considerat chiar unul recent şi ca aparținând registrului literar al vorbirii („din carte“, „pe familie“, „mai delicat“) sau poate avea uneori valoare eufemistică (i se spune aşa cuiva care nu vede bine „ca să nu râdă de dânsul“), *chior* este perceput ca un termen „vechi“, „folosit de „bătrâni“, ba chiar injurios: „mai tare se supără dacă-i zici «chior», decât «orb»“ (*ibidem*, vol. I, h. XV, p. 51). Asemenea observații privind variația diastratică şi diafazică apar, destul de frecvent, în comentarii ale subiecților notate sub paragraful II, pe marginea hărților, reprezentând completarea răspunsurilor înscrise pe hărți şi există şi alte „etichete“ de caracterizare („pe limba lată“, „urât“, versus „boiereşte“, „mai subțire“, „frumos“ etc.).

Am insistat asupra acestor aspecte pentru a ilustra capacitatea atlasului regional al Moldovei şi Bucovinei, asigurată prin modul cum s-au desfăşurat anchetele şi au fost redactate hărțile şi textele prezentate sub formă de material

[17] NALR-Mold. Bucov., Bucureşti, Editura Academiei, vol. I, 1987, h. LXXIII, p. 215.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

necartografiat, de a constitui, la rândul său, o sursă pentru edificarea unei dialectologii pluridimensionale şi relaţionale[18], un teren pe care varianta pe suport electronic a volumului al III-lea poate fi deosebit de eficientă.

7. Pe direcţii de informatizare preconizate de coordonatori şi autori ai altor atlase regionale aflate în situaţia NALR-Mold. Bucov., cum sunt şi cele din seria consacrată teritoriului galoromanic[19], problema principală care se pune de la început este una de raportare la datele informative de ordin general din volumele publicate în tradiţia „clasică", cu semnalarea, în primul rând, a existenţei materialelor publicate, iar, în al doilea rând, chiar prin arhivarea şi preluarea ca atare, în baza de date de pe suport electronic, a diferite categorii de texte, pentru ca, pe ansamblu, lectura volumelor realizate prin tehnoredactare asistată de calculator să poată beneficia de o pluralitate de referinţe anterioare, utile interpretării.

Dezvoltând astfel de opţiuni, pentru varianta pe suport electronic a volumului al III-lea din NALR-Mold. Bucov. avem în vedere realizarea, în două etape, a mai multor secţiuni, numite în continuare „dicţionare" (în conformitate cu terminologia utilizată în articolele citate în nota 11), pentru constituirea unei baze generale de date, pe care le prezentăm în continuare.

[1] Dicţionar al *Chestionarului* NALR (cuprinzând numărul şi formularea întrebării) şi al altor materiale privind *programul general* al anchetei (*transcrierea fonetică*, lista de *semne* şi cea de *abrevieri*); pentru fiecare întrebare din *Chestionar* se prevede să se menţioneze, prin simple trimiteri de semnalare, situaţia la zi privind publicarea materialului din anchete sub formă de hărţi sau sub formă de sinteze de tip material necartografiat, în volumele deja apărute din seria NALR-Mold. Bucov. (pentru prima etapă; în cea de a doua, va fi urmărită corelarea cu celelalte atlase lingvistice regionale româneşti);

[2] Dicţionar al *anchetei* pentru NALR-Mold. Bucov., cu prezentarea reţelei de puncte şi cu semnalarea listei subiecţilor din fiecare localitate care au răspuns la întrebările din chestionarul general şi/sau din chestionarele speciale, ca şi a celor de la care au fost înregistrate textele dialectale tipărite; pentru prima etapă avem în vedere doar semnalarea volumelor în care aceste informaţii au fost

[18] Vezi, în special, Harald Thun, *L'Atlas Linguistique, Diatopique et Diastratique de l'Uruguay*, în *La géolinguistique en Amérique latine*, hors série no 2 de *Géolinguistique*, 2001-2002, Grenoble, 2002, p. 169-185.

[19] Cf., de exemplu, Michel Contini, care, în ceea ce priveşte informatizarea a 61 de volume tipărite din seria atlaselor regionale franceze, avea în vedere, în primul rând, „computerizarea" indicelor; *Le ricerche geolinguistiche in Francia*, în *Atlanti*, p. 194.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

tipărite (*Date despre localităţi şi informatori*), eventual pentru care există publicaţii speciale, de diferite tipuri (*Ancheta dialectală ca formă de comunicare*); în a doua etapă, o parte din aceste texte, scanate, vor intra ca atare în baza de date a *Atlasului* de pe suportul electronic;

[3] Dicţionar al *tipăriturilor* din programul NALR-Mold. Bucov., cu trei secţiuni de bază (pentru care, în principiu, avem în vedere doar trimiteri de semnalare):

a) *generalităţi*, de tipul hărţi introductive, prefeţe la volumele de hărţi şi de texte dialectale;

b) *materiale specifice* de limbă: hărţile cuprinzând transcrierea fonetică a răspunsurilor, hărţile interpretative, sintezele de tip material necartografiat, textele dialectale, indicele de cuvinte şi forme; în ceea ce priveşte *indicele* de la diferite volume, avem în vedere reunirea acestora într-un indice general, completat la apariţia fiecărui nou volum şi preluat ca atare în baza de date de pe suport electronic;

c) *iconografie*: schiţe ce apar pentru explicarea răspunsurilor de pe hărţi; fotografii publicate în anexele volumelor de texte dialectale, ilustrând componenta etnografică, notabilă, a *Atlasului*;

[4] Dicţionar de *referinţe* principale la/pentru NALR-Mold. Bucov.: articole de lansare a proiectului, recenzii la volumele apărute, lucrări în care au fost utilizate, ca sursă importantă, materiale din volumele tipărite sau din arhiva anchetei etc.

După constituirea instrumentelor de lucru propuse, chiar pentru prima etapă, prin generarea de programe de căutare şi de prelucrare a informaţiei, volumul al III-lea din NALR-Mold. Bucov. în varianta pe suport electronic aspiră la trecerea de la statutul de simplă bancă de date la acela de material organizat informaţional cu potenţial interpretativ, pe diferite planuri. În epoca la care ne-am referit anterior a atras atenţia (şi chiar a sedus) mai ales perspectiva analizei variaţionale diastratice şi diafazice, însă această orientare poate fi considerată şi ca o tentativă de scoatere a cartografiei lingvistice şi chiar a dialectologiei din conul de umbră în care se aflau în perioada anterioară informatizării. Dar, în prezent, pentru a nu cădea în exagerări, trebuie atent urmărite, pentru a fi puse în valoare, posibilităţi pe care informatizarea le oferă pe terenul unor obiective de interes major a căror rezolvare era aşteptată dinspre

BDD-V1883 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

geografia lingvistică la începuturile acesteia (elemente de istoria limbii şi semnificaţiile variaţiei diatopice, în domeniul foneticii, al gramaticii şi lexicului).

Placa turnantă pentru noi, din acest punct de vedere, este conversiunea, realizarea, pentru studiu, a diferite proiecţii cartografice ale informaţei lingvistice stocate în „dicţionarele" electronice după diferite criterii: componenta lexicală (etimologică), prezenţa cuvântului în diferite sintagme, tipuri de plural la substantive, alternanţe fonetice de la forma de singular la cea de plural a substantivelor şi adjectivelor, modificări în paradigma verbului, tratamentul sunetelor din partea iniţială sau/şi finală a cuvântului, variaţii de accent etc.

De fapt, alături de frecvenţă, acestea reprezintă criteriile după care, şi în volumele anterioare din NALR-Mold. Bucov., au fost ierarhizate, de la selecţia iniţială, răspunsurile în redactarea textelor prezentate sub formă de material necartografiat (în general mai „uniforme" din punct de vedere tipologic), care propun deja schiţe sintetice, ca şi hărţile lingvistice interpretative ce însoţesc hărţile cu transcrierea fonetică integrală a răspunsurilor. Prin urmare, în aceste direcţii informatizarea înseamnă, pentru noi, o importantă înlesnire de factură „tehnică" în direcţia punerii în valoare a aspectului interpretativ al *Atlasului*. Astfel, în ceea ce priveşte publicarea răspunsurilor redactate sub formă de material necartografiat, s-au încercat şi s-au reuşit nu doar depăşirea fazei Petrovici (când răspunsurile au fost publicate, continuativ, în ordinea crescătoare a cifrelor reprezentând punctele de anchetă), ci şi soluţii de grupare tipologică numai relativă, aplicate în alte atlase din seria NALR/ALRR.

8. Posibilităţile multiple de consultare şi de prelucrare a materialului asigurate de organizarea informaţiei în baza de date vor avea efecte benefice în ceea ce priveşte tematica hărţilor interpretative; este vorba, de exemplu, de depăşirea preferinţei pentru hărţile, relativ simple, de profil onomasiologic („termeni pentru noţiunea x"), sau fonetic (cum ar fi, în general, cele dedicate reflexelor unor sunete). De altfel, asemenea configuraţii strict rezumative, care s-au dovedit puţin interesante pentru cei care consultă atlasele, i-au determinat pe autorii NALR. *Oltenia* să renunţe, începând cu ultimul volum din acest *Atlas*, la întocmirea şi publicarea de hărţi „interpretative" şi să propună soluţii grafice care, după Teofil Teaha, reprezintă un „început de interpretare"[20] a faptelor de limbă înfăţişate pe hărţi. Mai mult, tot pe linia sporirii „ofertei", în primul rând dialectologii, în postura de reprezentanţi avizaţi ai beneficiarilor atlaselor,

[20] *Prefaţă* la ALRR-Munt. Dobr., vol. I, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1996, p. VIII.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

consideră că (măcar o parte din) hărțile lingvistice propriu-zise ar trebui (şi ar putea) să depăşească stadiul simplei înregistrări, în ordinea întrebărilor din chestionar şi punct cu punct, a rezultatelor anchetei, mulțumindu-se astfel cu o perspectivă comună limitat lexical-onomasiologică, şi să aspire, cu finalități multiple, pentru alcătuirea volumelor şi în redactarea hărților („duble“ la rigoare), la proiecții „cumulative“, impunând analiza corelativă a datelor, din perspectivă semantică în primul rând[21]. Subliniem însă faptul că astfel de propuneri vizează preponderent (dacă nu exclusiv) sporirea aportului atlaselor pentru corecta interpretare a variației diacronice, în slujba unor probleme importante ale dialectologiei româneşti (în speță, structura dialectală a dacoromânei).

Dacă, în ceea ce ne priveşte, interesul se îndreaptă, alături (totuşi) de „areologie“, pusă mereu în ecuație, spre probleme de istoria limbii, de fonetică, de analiza structurii cuvintelor etc., avem în vedere, paralel, ilustrarea problematicii complexe a variației lingvistice şi a datelor metalingvistice, pentru reflectarea efectelor cărora dispunem deja de posibilități „tehnice“ deloc neglijabile, ce pot fi puse în lucru pentru consultarea variantei pe suport electronic a *Atlasului*.

Referindu-ne la simbolurile analizate mai sus (§ 5), pot fi instituite module software nu numai pentru analiza variației diacronice şi a celei sincronice, ca manifestări diafazice şi diastratice, ci şi pentru a cunoaşte alte elemente ce caracterizează situația (specială) de comunicare reprezentată de ancheta dialectală: situația vocabularului, activ şi pasiv, al vorbitorilor, în funcție de coordonata „Wörter und Sachen“, dar şi potrivit datelor personale ale subiecților, ca şi proiectarea rezultatelor în raport cu elemente implicate în desfăşurarea anchetei, inclusiv procedeul interogării.

[21] Ion Mării, *Harta lexicală semantică*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2002, p. 47, 72, cu trimiteri, responsabile, şi la alți dialectologi, printre care Teofil Teaha şi Magdalena Vulpe, promotoare a conceptelor de hartă (sau arie) „contextuală“ şi „de valențe“, având ca punct de plecare „citirea corelată“ a hărților lingvistice.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

Tabel 1

SIMBOLURI — SEMNE CODIFICATE

Nr. crt.	SEMNIFICAȚIA / REFERENTUL	SEMNE — SIMBOLURI	SITUAREA*
1.	Variație diacronică	**[B], [T]; [V], [R]**	Pe hărți, în notele de pe marginea hărților şi în textele MN
2.	Variație diafazică şi diastratică	**[!]; [F] // [ε], [κ]**	Idem
3.	Disponibilitatea vocabularului, oscilații privind pronunția (cu implicații privind variația diacronică, diafazică şi diastratică)	**[ε], [σ], [κ];** **?, [?];** **#, [D]**	Idem
4.	Situația realiilor	**∞**	Idem
5.	Desfăşurarea anchetei şi / sau	**[σ], [D]** **– ; [*], [**], [***];**	Idem
	procedeul interogării	(INDIC.), (IMIT.), (GEST), (Fig.)	În nota **I** de sub titlul hărții şi al textului MN

- Astfel de simboluri apar, frecvent, şi în textele dialectale.

Tabelul 1 prezintă, sintetic, situația semnelor-simboluri existente, pe baza cărora potențialul interpretativ, din perspectiva variației lingvistice, al materialului de pe hărți (şi, apoi, din textele dialectale) poate fi, deosebit de eficient, utilizat pentru studii de profil.

În acelaşi timp, avem în vedere posibilitatea organizării informaționale (prin codificare) a datelor cuprinse în enunțurile reprezentând comentarii metalingvistice ale informatorilor, a căror importanță pentru distingerea

BDD-V1883 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

elementelor aparţinând competenţei idiomatice (comune), dar şi a celei „expresive“ (subsumate anchetei) a fost pusă deja în lumină în numeroase studii (semnate de B. Cazacu, Marius Sala, Teofil Teaha, Magdalena Vulpe, Ion Ionică ş.a.) ce au luat în considerație atât rezultate ale anchetelor pentru ALR I şi ALR II, cât şi ale propriilor investigații[22].

Din punct de vedere tehnic, se cere rezolvată problema codificării, pe clase, a diferitelor enunțuri ce subliniază, mai întâi, atât variația diacronică (în strânsă corelație cu simbolurile din tabelul 1), cât şi variația diatopică interdialectală (cu indicarea a diferite zone ale țării) şi intradialectală (referiri la markeri ai unor arii în cadrul „subdialectului“ moldovenesc). În al doilea rând, trebuie considerate deosebit de numeroasele enunțuri ce caracterizează, uneori explicit, variația diafazică şi variația diastratică; în cele mai multe situații, însă, diferențele de registru implică şi nivelul sociocultural al vorbirii. În tabelul 2 sunt prezentate clasele curente de variație surprinse de vorbitori (situația „realiilor“, desfăşurarea anchetei), exemplificate cu un număr (redus) de formulări tip, extrase după înregistrările din anchetele pentru NALR-Mold. Bucov.

Tabel 2

INDICI VERBALI CODIFICABILI

Nr. crt.	SEMNIFICAȚIA	ENUNȚURI	SITUAREA
1.	Variație diacronică	**„pe nou“, „acum“ — „pe vechi“, „înainte (vreme)“, „nu se mai zice“, „se zice mai rar“**	În special în notele de pe marginea hărților, în textele MN şi în textele dialectale
2.	Variație diatopică interdialectală	**„în alte locuri“, „în alte părți“, „prin Oltenia“, „în (prin) Ardeal“**	Idem

[22] Cf. Stelian Dumistrăcel, *Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne. Fonetica neologismului*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1978, p. 373-374. De fapt, în această lucrare, investigarea temei, din perspectivă socio- şi psiholingvistică, se bazează, într-o măsură importantă, pe interpretarea „codurilor“ de tipul celor din tabelul 1, cât şi pe observații de tipul celor din tabelul 2, următor, excerptate din hărțile ALR I, ALR II şi din *Textele dialectale* publicate de Emil Petrovici.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

3.	Variație diatopică intradialectală (în funcție de poziția punctului de anchetă)	**„în jos“, „la câmp“; „pe la Iași“, „pe la Suceava“, „prin Vrancea“, „noi nu spunem (așa)“**	Idem
4.	Variație diafazică	**„urât“, „pe limbă lată“; — „(mai) frumos“, „mai delicat“, „din vârful limbii“, „mai subțire“, „mai gingaș“,**	Idem
5.	Variație diastratică	**„ca la (după, în) carte“, „la școală“, „la oraș“, „în armată“, „pe familie“, „domnește“, „boierește“; „țărănește“, „(mai) popular“**	Idem
6.	Situația realiilor	**„nu crește pe la noi“** (o plantă)**, „nu este/avem așa ceva“** (un detaliu de relief, o unealtă etc.)**, „nu se face așa ceva“** (în construcția casei sau a unor adăposturi pentru animale)**, „nu este obiceiul“**	Idem
7.	Desfășurarea anchetei, situația de comunicare	**„stai, să-mi aduc aminte!“**, **„n-am zis bine; îi spunea...“** [așa], **„văd că le cunoști!“**, **„da' mata ai fost și cioban?“**, **„cum vine asta?“** [la întrebări privind aspecte morfologice], **„cum este în carte?“** [referire la figurile din chestionar] etc.	Idem

În esență, prin utilizarea programelor respective de căutare și de lectură, tindem spre impunerea unei schimbări de optică: de la semnificația de simple „chei“ de interpretare în situații punctuale, categoriile de semne-simboluri codificate la care ne-am referit capătă statutul de grilă generală de evaluare și de interpretare a multiplelor manifestări ale comunicării pe care le oferă materialul înregistrat pe hărțile atlasului lingvistic.

9. În încheiere, ținem să subliniem faptul că demersul echipei de dialectologi de la Iași, în condițiile dezavantajoase amintite în introducere, reprezintă cu mult mai mult decât o „stratagemă“ de „relansare“: este o mărturisire de credință, fundamentată credem, în posibilitatea de a scoate, atât

BDD-V1883 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

ancheta dialectală, cât şi, în general, numeroase rezultate ale investigaţiilor de cartografie lingvistică de sub semnul simplei „prelevări de material“ (oricât de valoroase sunt bazele de date care au fost obţinute); aspirăm la evaluarea lor ca rezultate, ce pot fi pertinent studiate, pe diferite planuri, ale comunicării umane[23].

Apoi, dacă prin tehnoredactarea asistată de calculator pregătirea pentru tipar a atlaselor lingvistice româneşti ce redau integral pe hărţi transcrierea fonetică a răspunsurilor a ieşit din epoca *manu-scrierii* [24], informatizarea consultării relaţionale a bazei de date a atlasului (prin dezvoltarea modulelor la care ne-am referit) poate contribui la sporirea rolului lucrărilor de cartografie lingvistică pentru cercetarea fundamentală privitoare la istoria limbii române şi pentru cunoaşterea ipostazelor folosirii ei în comunicare, din perspectivă socio- şi psiholingvistică, în complementaritate cu realizări similare actuale din Italia şi din Franţa.

LA VARIATION LINGUISTIQUE DE LA PERSPECTIVE DE L'INFORMATISATION DES ATLAS RÉGIONAUX ROUMAINS

Résumé

Après une sommaire revue des progrès actuels en matière de l'informatisation des atlas linguistiques, les auteurs soulignent les avantages des œuvres du genre qui présentent intégralement les résultats, en transcription phonétique et se servant des caractères spéciaux (par rapport à la représentation par des symboles graphiques-géometriques). A la catégorie privilegiée appartient l'*Atlante linguistico italiano* (I-III, 1995-1997), qui a servi de modèle pour la projection et

[23] În ceea ce priveşte specificul investigaţiilor de profil, în general, vezi Stelian Dumistrăcel, în colaborare cu Doina Hreapcă şi Ion-Horia Bîrleanu, *Ancheta dialectală ca formă de comunicare*, Iaşi, Editura Academiei Române, 1997, *passim* şi, în special, p. 39-55.

[24] Verificarea metodologiei de bază a fost prezentată în partea a doua din *Prefaţa* la ***Prospectul*** pentru *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova şi Bucovina*, vol. III, Iaşi, Editura Universităţii „Al.I.Cuza“, 2005, publicat de autorii şi colaboratorii citaţi *supra*, în nota 10.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)

l'élaboration du troisième volume du *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova şi Bucovina* (publication anticipé d'un *Prospectus*; Iaşi, 2005).

La technique en discussion non seulement élimine les multiples désagréments de l'écriture à la main des cartes, mais, pour l'essentiel, permet l'édition de l'atlas sur le support électronique, variante pour laquelle on a projeté des modules software pour accéder et mettre en œuvre des matériaux linguistiques et des données connexes, stockés dans des répertoires (dénommés, par convention, „dictionnaires") qu'on décrit dans § 7 (1-4).

Cette organisation du matériau permet l'utilisation du potentiel informatif de la base des données pour une analyse calitative sur des plans multiples: en partant des aspects traditionnells, diatopique et diachronique, jusqu'à la connaissance des manifestations de la variable diastratique et diaphasique et à la valorisation des informations relatives à l'enquête (les conditions particulières de l'obtention des réponses).

On analyse et présente (voir le tableau 1) les symboles codifiés (utilisés pendant les fouilles et repris dans la rédaction des cartes et des texts publiés en tant que „matériaux non-cartographiés") à l'aide desquels on peut aisément identifier et „déchiffrer" les effets des types de variations linguistiques invoquées plus haut et on propose, également, l'institution d'autres codes, pour les énoncés (indices „verbaux") décrivant les mêmes aspects (voir le tableau 2).

L'informatisation en vue d'une étude relationnelle des atlas linguistiques représente un moyen efficace pour la connaissance de l'usage de la langue de la perspective socio- et psycholinguistique et contribuera à l'édification d'une dialectologie pluridimensionnelle.

BDD-V1883 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:58 UTC)